

JADWIGA GAŁKA

ROZMIESZCZENIE POLAKÓW W LONDYNIE

Zarys treści: Zamieszkiwanie tego samego terenu przez różne grupy etniczne lub narodowościowe może pociągać za sobą segregację przestrzenną ich przedstawicieli. Wieloaspektowość badań segregacji wskazuje na ograniczenia mniejszości w dostępie do różnych zasobów i możliwości rozwojowych. Niniejsze opracowanie stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, które obszary Wielkiego Londynu zamieszkiwane są głównie przez imigrantów z Polski oraz jaki jest rozkład przestrzenny Polaków w stosunku do innych grup narodowościowych. Z przeprowadzonych badań wynika, że Polacy koncentrują się w zachodnich *boroughs* Wielkiego Londynu, a więc w obszarach, które zamieszkiwane są przez imigrantów zwłaszcza przez przedstawicieli pochodzących z Azji oraz Afryki. Polacy nie wykazują koincydencji przestrzennej z przedstawicielami pochodzącymi z krajów Europy Środkowej i Wschodniej.

Słowa kluczowe: Londyn, Polacy, migracje, segregacja, indeks braku podobieństwa

Wprowadzenie

Zamieszkiwanie tego samego terenu przez różne grupy etniczne lub narodowościowe może pociągać za sobą segregację przestrzenną ich przedstawicieli. Badanie zjawiska segregacji w miastach ma długą tradycję i sięga lat 20. i 30. XX w., kiedy to powstały pierwsze modele miejskich struktur społecznych (van Kempen 2007). Kolejne pokolenia naukowców w różny sposób podchodziły do badań miejskich struktur społecznych. Van Kempen (2007) wyróżnił cztery „tradycyjne” podejścia badawcze: ekologię człowieka, analizę obszarów społecznych, ekologię czynnikową. Jednak wiele podejść badawczych opierała się na opisie zróżnicowań społeczno-przestrzennych a nie na ich wyjaśnianiu. Niemniej jednak badanie struktur społeczno-przestrzennych jest ważnym i ciekawym elementem

w geografii społecznej. Niniejsze opracowanie stanowi próbę odpowiedzi na pytania: czy mieszkający w Londynie Polacy wykazują tendencję do koncentracji przestrzennej oraz z którymi mniejszościami narodowościowymi Polacy najchętniej wchodzi w interakcje – rozumiane jako wspólny obszar zamieszkania w przestrzeni Londynu? Do analizy wykorzystano dane i materiały brytyjskiego urzędu statystycznego (Office for National Statistics) oraz danych pochodzących ze spisu powszechnego z 2001 r. Obszarem badań był tzw. Wielki Londyn, w podziale na *boroughs* (ryc. 1). Podział ten nawiązywał do statystycznych jednostek przestrzennych. Agregacja danych na poziomie *boroughs* pozwoliła uchwycić główne tendencje w rozmieszczeniu Polaków w przestrzeni miasta.

Ryc. 1. Podział jednostek przestrzennych Wielkiego Londynu

Fig. 1. The subdivisions of the Greater London

Źródło: opracowanie własne.

Segregacja i koncentracja przestrzenna – kontekst teoretyczny

Segregacja może być różnie definiowana i może być rozumiana w dwojaki sposób. W ujęciu socjologicznym może oznaczać brak interakcji między różnymi grupami społecznymi, natomiast w ujęciu geograficznym segregacja oznaczać będzie nierównomierne rozmieszczenie na danym obszarze różnych grup społecznych. Geografowie polscy najczęściej definiują segregację jako nierównomierne rozmieszczenie grup społecznych i etnicznych w mieście (Zborowski 2005). Segregacja jest więc przestrzennym wyrazem nierówności społecznych (Węclawowicz 2007).

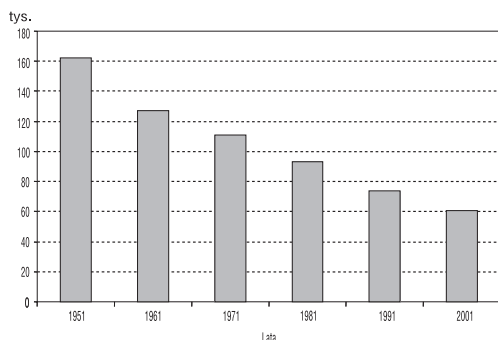
Badania segregacji przestrzennej grup mniejszościowych interesowały badaczy amerykańskich jeszcze przed drugą wojną światową. Wtedy to w dużych miastach amerykańskich wykształciły się odrębne dzielnice zamieszkiwane wyłącznie przez imigrantów oraz przedstawicieli mniejszości etnicznych. Po drugiej wojnie światowej segregacja przestrzenna przybrała na sile, gdy wraz z rozwojem motoryzacji i wzrostem zamożności biali przedstawiciele klasy średniej masowo przenieśli się na przedmieścia okręgów metropolitalnych (Węgleński 1988). Zjawisko segregacji przestrzennej można obserwować, choć na wiele mniejszą skalę, w krajach Europy Zachodniej przyjmujących obcokrajowców: Francji, Niemczech, Holandii oraz Wielkiej Brytanii.

U podstaw każdego procesu badawczego istotna jest nie tylko identyfikacja problemu, lecz również rozpoznanie mechanizmów nim rządzących, wskazanie jego przyczyn i skutków. Analizując problem segregacji społecznej w miastach nie można dokładnie wskazać głównych czynników warunkujących rozwój tego procesu, ponieważ warunkują ją różne elementy. Jak wykazują badania naukowe zależy ona zarówno od czynników ekonomiczno-gospodarczych, jak i społecznych. Historia miasta (również obszaru metropolitalnego) i związana z nią imigracja mniejszości etnicznych, organizacja i funkcjonowanie rynku mieszkaniowego oraz mechanizmy prawne nim rządzące, dostępność rynku pracy dla imigrantów, w końcu indywidualne cechy etniczno-kulturowe poszczególnych grup imigranckich i różne zachowania demograficzne (m.in. wzorce rodziny) to tylko wybrane czynniki wpływające na segregację społeczną i etniczną (Andersson 1998, Andersen, Clark 2003; Knox, Pinch 2000; Musterd 2005, Bolt, van Kempen 2002; Magnusson, Özüekren 2002; Özüekren, van Kempen 2002). Należy zauważyć, że wielu badaczy analizujących problem segregacji przestrzennej odwołuje się do czynników behawioralnych społeczeństwa. Głównym mechanizmem powodującym segregację przestrzenną może być dążenie jednostek i gospodarstw domowych do podtrzymywania swojego stylu życia, akceptowanych norm zachowania i wartości przez skupienie się przestrzenne osób akceptujących podobne normy (Węclawowicz 2007).

Segregacja czy koncentracja w wybranych miejscach członków grup mniejszościowych z reguły utrudnia im integrację kulturową, społeczną i ekonomiczną z grupą dominującą (Massey 1985). Pierwotnie zaobserwowano tę koncentrację w dzielnicach miast północnoamerykańskich, zamieszkiwanych głównie przez przedstawicieli mniejszości rasowych oraz imigrantów pierwszego pokolenia, którzy nie włączali się do głównego nurtu życia społeczno-gospodarczego, lecz tworzyli własne odizolowane środowiska. W enklawach etniczno-narodowościowych przedstawiciele grup mniejszościowych mają ograniczoną motywację do nauki języka i wzorów zachowań kultury głównej. Konsekwencją tego może być rozwój zachowań patologicznych i tworzenia się *underclass* – grupy osób biednych i wykluczonych z nurtu życia społecznego. Jednak nie zawsze koncentracja przestrzenna przedstawicieli grup mniejszościowych pociąga za sobą wykluczenie społeczne, biedę i patologie. Równie dobrze zamiast izolacji kulturowej oraz braku społecznej partycypacji koncentracja osób z grupy mniejszościowej może ułatwiać poznanie kultury i języka kraju przyjmującego oraz znalezienie pracy, sprzyja także przedsiębiorczości etnicznej (Zborowski, 2005). Zależy to od wybranych charakterystyk przedstawicieli mniejszości etnicznej lub narodowej: poziomu wykształcenia, motywacji ekonomicznych i aspiracji społecznych

Polacy w Wielkiej Brytanii

Do czasu wejścia Polski do Unii Europejskiej Wielka Brytania nie była głównym krajem emigracji Polaków. Jednak należy wspomnieć, że historia emigracji Polaków do tego kraju sięga połowy XIX w., a polityczny charakter był jej cechą wyróżniającą. Upadek powstania listopadowego sprawił, że działacze opozycji byli zmuszeni do szukania schronienia w innych krajach. Jednak skupiając się na bliższej historii, a więc od czasów zakończenia drugiej wojny światowej wg danych spisu powszechnego z 2001 r. liczba osób urodzonych w Polsce a przebywających w Wielkiej Brytanii systematycznie spadała (ryc. 2). Ubytek ten spowodowany był efektem działania czynników biologicznych (wymieranie najstarszego pokolenia Polaków) oraz prowadzoną w owym czasie restrykcyjną polityką imigracyjną państwa brytyjskiego (Radzik 2000).

Ryc. 2. Osoby urodzone w Polsce i mieszkające w Wielkiej Brytanii w latach 1951–2001

Fig. 2. People born in Poland and living in the United Kingdom between 1951–2001

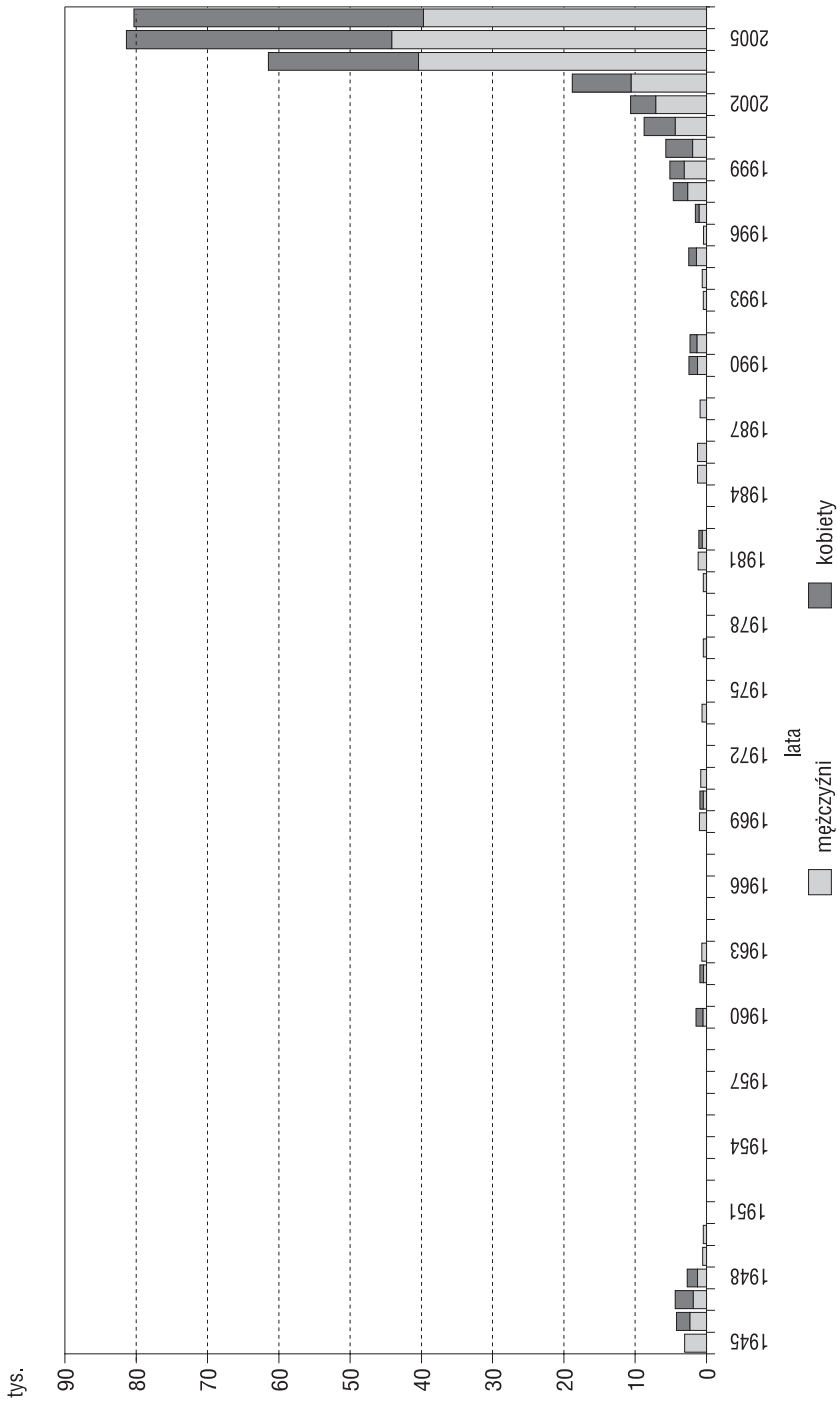
Źródło: opracowanie własne na podstawie Census of Population.

nia w innych krajach. Jednak skupiając się na bliższej historii, a więc od czasów zakończenia drugiej wojny światowej wg danych spisu powszechnego z 2001 r. liczba osób urodzonych w Polsce a przebywających w Wielkiej Brytanii systematycznie spadała (ryc. 2). Ubytek ten spowodowany był efektem działania czynników biologicznych (wymieranie najstarszego pokolenia Polaków) oraz prowadzoną w owym czasie restrykcyjną polityką imigracyjną państwa brytyjskiego (Radzik 2000). Przykładowo w czasie panowania w Polsce ustroju socjalistycznego, do Wielkiej Brytanii pozwolenie na osiedlenie się mogło otrzymać 300–400 osób rocznie. Nawet w czasie wprowadzenia stanu wojennego w Polsce, sytuacja ta nie uległa zmianie. Należy również zaznaczyć, że rząd brytyjski

tolerował osoby przebywające nielegalnie (Radzik 2000). Niski napływ Polaków po II wojnie światowej był również efektem panowania ustroju socjalistycznego w kraju, co skutkowało dużymi utrudnieniami związanymi z migracjami zagranicznymi.

Według danych Labour Force Survey liczba Polaków od połowy lat 90. rosła, a największy jej wzrost odnotowano w roku 2005 (ryc. 3). Zasadnicze zmiany w napływie imigrantów z Polski zaszły po 2004 r. wraz z wejściem Polski do Unii Europejskiej i liberalizacją dostępu do rynku pracy. Według danych GUS w 2007 r. liczbę Polaków przebywających w Wielkiej Brytanii szacowano na około 690 tys. (Zborowski, Gałka 2008).

Według ostatniego brytyjskiego spisu ludności przeprowadzonego w 2001 r. liczba osób urodzonych w Polsce wynosiła około 60 tys., z czego większość skupiała się w Anglii (ponad 93%), w tym na obszarze Wielkiego Londynu ponad 36%. Struktura płci wykazywała duże zróżnicowanie regionalne. Silna dominacja kobiet zaznaczyła się jedynie w przypadku Wielkiego Londynu (ponad 60% wśród ogółu osób urodzonych w Polsce), w pozostałych regionach Zjednoczonego Królestwa generalnie dominowali mężczyźni (tab. 1). Silna dominacja kobiet w przypadku Londynu może wynikać z miejskiego charakteru regionu. Z reguły kobiety w miastach częściej znajdują zatrudnienie w usługach, w przeciwieństwie do mężczyzn, którzy najczęściej zatrudniani są w rolnictwie i przemyśle.

Ryc. 3. Napływ Polaków do Wielkiej Brytanii w latach 1945–2005

Fig. 3. Inflow of Poles to United Kingdom between 1945–2005

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Labour Force Survey.

Tab. 1. Osoby urodzone w Polsce i przebywające w Wielkiej Brytanii wg regionów w 2001 r.

Table 1. People born in Poland in regions of United Kingdom in 2001

Region	Ludność ogółem	Udział w %	Udział mężczyzn w %	Udział kobiet w %
Londyn	22224	36,6	39,1	60,9
reszta Anglii	34455	56,8	50,5	49,5
Szkocja	2505	4,1	62,9	37,1
Walia	1427	2,3	60,9	39,1
Irlandia Północna	102	0,1	50,0	50,0
Wielka Brytania	60713	100,0	47,0	53,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Census of Population.

Przestrzenny wzorzec osiedlania się Polaków w Londynie

Koncentracja przestrzenna obok nierówności, otwartości, centralizacji i skupienia jest jednym z elementów pomiaru segregacji przestrzennej w miastach (Massey, Denton 1988). Wieloaspektowość badań segregacji wskazuje na ograniczenia mniejszości w dostępie do różnych zasobów i możliwości rozwojowych. Koncentracja przestrzenna najczęściej określana jest jako stopień nierównomierności rozkładu populacji (Duncan 1957). Nierównomierność rozkładu można rozumieć w dwojaki sposób. W skali regionalnej może oznaczać skupianie się grup imigranckich wokół centrum regionu (kraju), natomiast w skali miejskiej odzwierciedla stopień skoncentrowania grup etnicznych czy mniejszości narodowych w centralnych częściach miasta zwłaszcza w tzw. *inner-city*. Badając stopień równomierności rozkładu Polaków w stosunku do pozostałych mieszkańców Londynu posłużono się wskaźnikiem braku podobieństwa, który obliczono wg wzoru:

$$ID = \frac{1}{2} \sum |x_i - y_i|$$

gdzie: x_i – odsetek Polaków w danej jednostce administracyjnej i w relacji do ogółu Polaków przebywających w Wielkim Londynie, y_i – odsetek populacji pozostałych mieszkańców w danej jednostce administracyjnej, i w stosunku do ogólnej liczebności tej ludności w Londynie. Wskaźnik przyjmuje wartość od 0 do 100, przy czym wartość 0 oznacza całkowite wymieszanie grup społecznych, natomiast wartość 100 świadczy o całkowitej segregacji, tzn. koncentracji wszystkich przedstawicieli jednej z porównywanych grup w jednej jednostce przestrzennej. Tak skonstruowany miernik dostarcza informacji o stopniu wymieszania grup społecznych w mieście i interpretuje się go jako odsetek imigrantów, którzy powinni zmienić miejsce zamieszkania (czyli przenieść się do innej jednostki przestrzennej), aby uzyskać rozkład przestrzenny taki sam jak grupa porównywana (Węclawowicz 2007). Wskaźnik braku podobieństwa obliczony dla Polaków w stosunku do innych osób mieszkających w Londynie wskazał na różnice w rozkładzie

przestrzennym w zależności od regionu pochodzenia porównywanej grupy narodowościowej. Wskaźnik braku podobieństwa wskazywał na znaczną segregację przestrzenną Polaków w stosunku do białej ludności brytyjskiej (wyniósł 31,7), co oznacza, że 31,7% polskich imigrantów powinno zmienić swoje miejsce zamieszkania, aby rozkład obu grup był taki sam. Natomiast rozkład przestrzenny Polaków w stosunku do przedstawicieli Europy Zachodniej był najniższy i wyniósł 19,1 (tab. 2). Indeks braku podobieństwa w stosunku do ludności pochodzącej z krajów Europy Środkowo-Wschodniej wyniósł 29,6, a więc w porównaniu do pozostałych wartości dla regionów był stosunkowo wysoki. To oznacza, że Polacy nie zamieszkują tych samych dzielnic, co nasi szeroko pojęci „sąsiedzi”.

Jednakże wskaźnik braku podobieństwa jest wskaźnikiem syntetycznym, którego z metodologicznego punktu widzenia nie możemy odnieść do skali przestrzennej. Chcąc zbadać tendencję do koncentracji przestrzennej Polaków, koniecznym było posłużenie się innymi metodami pomiaru koncentracji. Procentowy rozkład ludności Polskiej wg *boroughs* w porównaniu z innymi mieszkańcami Londynu był jednym z tych mierników, który pozwolił wskazać obszary, skupiające najwięcej Polaków (ryc. 4).

Największy odsetek osób urodzonych w Polsce odnotowano w zachodnich *boroughs* Londynu: Ealing (16,4% w stosunku do 4,2% pozostałych mieszkańców), Brent (6,8%) i Barnet (6%). Natomiast najniższy udział Polaków odnotowano w centrum miasta – *City of London* oraz w peryferyjnie położonych *boroughs*: Baxley, Barking and Dagenham, Havering i Greenwich.

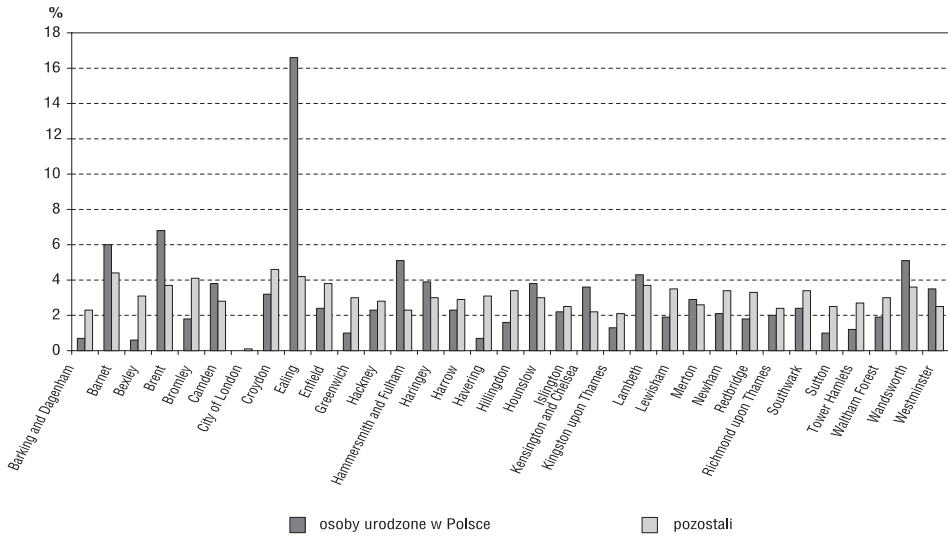
Graficzne przedstawienie koncentracji Polaków oraz innych wybranych grup narodowościowych wg regionu pochodzenia pozwoliło na wskazanie, które jednostki terytorialne są zamieszkiwane przez Polaków oraz przez przedstawicieli innych narodowości (ryc. 5, ryc. 6 A, B, C, D). Z przeprowadzonych badań wynika, iż Polacy najczęściej koncentrowali się w tych *boroughs*, które skupiały również największy odsetek imigrantów pochodzących z Azji oraz Afryki. Biali przedstawiciele krajów Europy Zachodniej koncentrowali się głównie w centrum Londynu w *boroughs*: City of Westminster, Kensington and Chelsea oraz Southwark. Jednostki te zamieszkiwane były głównie przez Francuzów i Niemców, którzy jak można wnioskować byli zatrudnieni w placówkach firm zagranicznych zlokalizowanych w londyńskim City. Obrzeża aglomeracji koncentrowały zaś głównie etnicznych Brytyjczyków, którzy z uwagi na wyższe zarobki osiedlali się w strefie zabudowy jednorodzinnej.

Tab. 2. Wskaźnik niepodobieństwa dla *boroughs* Wielkiego Londynu w 2001 r.

Table 2. Dissimilarity index for the Greater London boroughs in 2001

Regiony	Wskaźnik braku podobieństwa
Regiony razem (bez Polski)	27,5
Wielka Brytania	31,7
Europa Zachodnia	19,1
Europa Środkowa i Wschodnia	29,6
Afryka	23,6
Azja	22,8
Ameryka Północna	26,2
Ameryka Południowa	22,8
Australia i Oceania	23,6

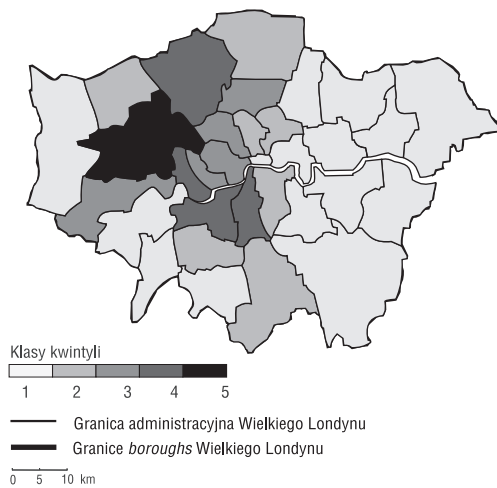
Źródło: opracowanie własne na podstawie Census of Population.

Ryc. 4. Rozkład procentowy osób urodzonych w Polsce i pozostałych mieszkańców Wielkiego Londynu wg boroughs w 2001 r.

Fig. 4. Percentage of people born in Poland against the rest of the Greater London population by boroughs in 2001

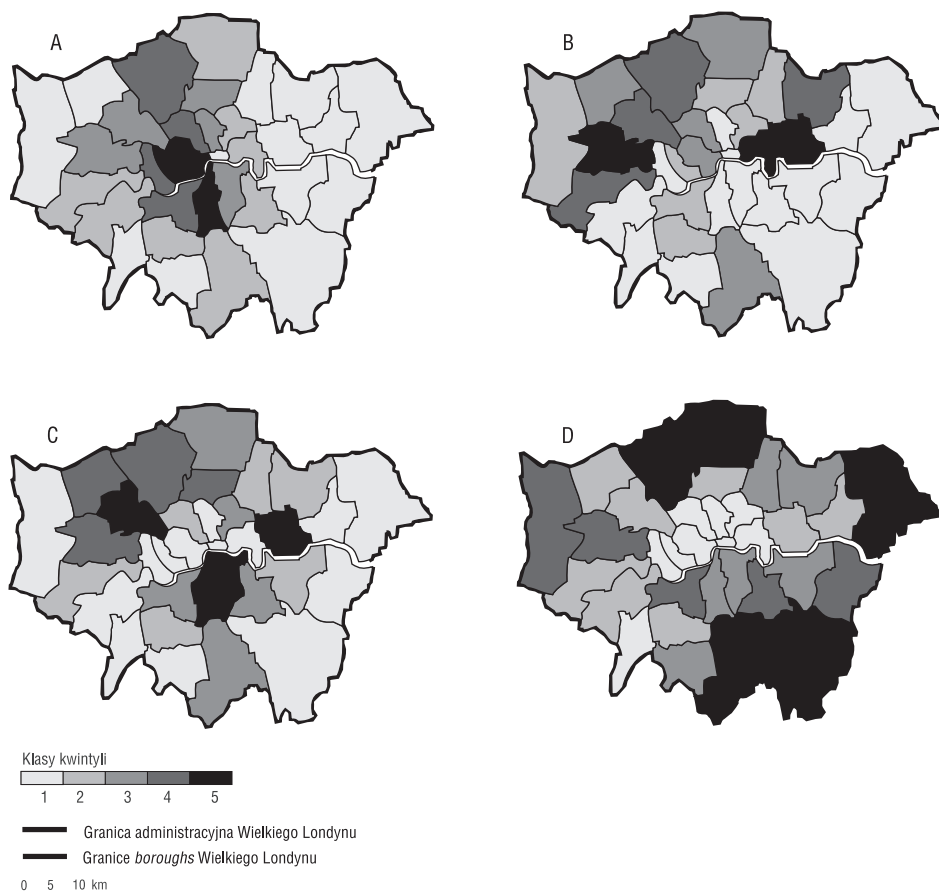
Źródło: opracowanie własne na podstawie Census of Population.

Ryc. 5. Koncentracja osób urodzonych w Polsce w Wielkim Londynie wg boroughs w 2001 r.

Fig. 5. Concentration of people born in Poland by London boroughs in 2001

Źródło: opracowanie własne na podstawie Census of Population.

Ryc. 6. Koncentracja mieszkańców Wielkiego Londynu wg regionu urodzenia w 2001 r.: A – Europa Zachodnia, B – Azja, C – Afryka, D – Wielka Brytania

Fig. 6. Concentration of people by birth place in London boroughs in 2001: A – Western Europe, B – Asia, C – Africa, D – United Kingdom

Źródło: opracowanie własne na podstawie Census of Population.

Podsumowanie

Podsumowując należy stwierdzić, że Polacy koncentrowali się w zachodnich *boroughs* Wielkiego Londynu, a więc w obszarach, które zamieszkiwane były przez imigrantów, zwłaszcza przez przedstawicieli pochodzących z Azji oraz Afryki. Badanie przestrzennego rozmieszczenia Polaków w stosunku do innych mniejszości narodowych wykazała,

że Polacy nie zamieszkiwali w jednostkach, które odznaczały się dużą koncentracją osób pochodzących z Europy Środkowej i Wschodniej. Podobnie było w przypadku rodzimej ludności brytyjskiej, która w przeciwieństwie do Polaków koncentrowała się na obrzeżach aglomeracji. Jednakże badając stopień segregacji przestrzennej grup etnicznych i narodowościowych w Londynie należałoby odnieść się do mniejszych jednostek podziału terytorialnego, co z kolei wymaga dalszych badań.

Literatura

- Andersen H., Clark E., 2003, *Does welfare matter? Ghettoisation in the welfare state*, [w:] J. Öhman, K. Simonsen (red.), *Voices from the North*, Ashgate, Surrey, 91–102.
- Andersson R., 1998, *Socio-spatial dynamics: ethnic division of mobility and housing in post-Palme Sweden*, *Urban Studies*, 35, 3, 397–428.
- Bolt G., Kempen R. Van, 2002, *Moving up or moving down? Housing careers of turks and Maroccans in Utrecht, The Netherlands*, *Housing Studies*, 17, 3, 401–422.
- Duncan D.O., 1953, *The measurement of population distribution*, *Population Studies*, 11, 27–45.
- Kempen R. van, 2007, *Divided cities in the 21st century: challenging the importance of globalisation*, *Journal of Housing and the Built Environment*, 22, 13–31.
- Knox P., Pinch S., 2000, *Urban Social Geography: An Introduction*, Prentice Hall, Harlow.
- Magnusson L., Özüekren S., 2002, *The housing careers of Turkish households in middle-sized Swedish municipalities*, *Housing Studies*, 17, 3, 465–486.
- Massey D.S. 1985, *Ethnic residential segregation: a theoretical synthesis and empirical review*, *Sociology and Social Research*, 69, 315–350.
- Massey D.S., Denton N.A., 1988, *The dimension of residential segregation*, *Social Forces* 67, 281–315.
- Musterd S., 2005, *Social and ethnic segregation in Europe: Levels, causes, and effects*, *Journal of Urban Affairs*, 27, 3, 331–348.
- Özüekren A.S., Kempen R. van, 2002, *Housing careers of minority ethnic groups: experience, explanations and prospects*, *Urban Studies*, 17, 3, 365–379.
- Radzik T., 2000, *Polska diaspora w Wielkiej Brytanii*, [w:] A. Walaszek (red.) *Polska diaspora*, *Leksykon Historii i Kultury Polskiej*, Wydawnictwo Literackie, Wrocław, 149–315.
- Węgleński J., 1988, *Metropolitalna Ameryka*, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Węclawowicz G., 2007, *Geografia społeczna miast*, PWN, Warszawa.
- Zborowski A., 2005, *Przemiany struktury społeczno-przestrzennej regionu miejskiego w okresie realnego socjalizmu i transformacji ustrojowej (na przykładzie Krakowa)*, IGiGP UJ, Kraków.
- Zborowski A., Gałka J., 2008, *Migracje stałe i czasowe z Polski po akcesji do Unii Europejskiej*, [w:] D. Ilnicki, K. Janc (red.) *Przekształcenia Regionalnych Struktur Funkcjonalno-Przestrzennych*, *Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego*, 3, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 29–37.

Jadwiga Gałka

Spatial distribution of Poles in London

Summary

There is a growing body of urban research and theory on the existence and persistence of concentration areas. Segregation takes many forms in cities. This article focuses on segregation and concentration Poles in the Greater London. The papers shown that different ethnic groups occupied different areas in the city. Analysis of census data on country of birth people living in London, shown that Polish people are concentrated in West part of the agglomeration. Boroughs occupied by Asian and African immigrants has usually high percentage of Polish people.

